

Konserwatyzm antyidealistyczny

Autor tekstu: **Piotr Napierała**

W krajach anglosaskich konserwatyzm uważany jest za ideologię trzeźwego spojrzenia na rzeczywistość, nie zaś za zbiór idealistycznych marzeń, w jakie popadają czasem konserwatyści kontynentalni. Zwłaszcza brytyjscy konserwatyści wykazują szczególnie dużą dozę akceptacji wobec ludzkich słabości, połączonej z podejrzliwością wobec „wielkich słów” takich jak „patriotyzm” lub „odwaga”, jeśli nie wiedzą jakie konkretne pomysły stoją za nimi. U źródeł tej postawy upatruje się wpływu myśliciela związanego z wigami Bernarda de Mandeville (1670-1730).

Wielka Brytania czasów premierostwa Roberta Walpole’a (1721-1742) była rządzona sprawnie głównie dzięki deptaniu przez rząd zasad parlamentaryzmu. Jako „premier”, Walpole był bliski ideałowi polityka; przekupywał posłów Izby Gmin, lecz czynił to z poparciem dworu, a więc półlegalnie. Był to wówczas jedyny sposób by kraj, w którym panowała mało popularna dynastia hanowerska, odzyskał nieco stabilności polityczne; uważał to za „mniejsze zło”, a o posłach Izby Gmin mawiał; „nie płacę im by głosowali wbrew swemu sumieniu, lecz właśnie zgodnie z nim”.

Walpole demaskował oportunistów ukryty za powtarzanymi przez nią wielkim głosem „patriotycznymi” hasłami. Trzymał kraj z dala od wojen kontynentu europejskiego, co mocno kontrastuje z późniejszym postępowaniem Williama Pitta Starszego, zwolennika aliansu z Fryderykiem Wielkim, królem Prus. Nie dawał się sprowokować opozycji do radykalnych działań na polu międzynarodowym, aż wreszcie w 1739 roku opozycja zmusiła go do wypowiedzenia wojny Hiszpanii; wojna ta przybrała zresztą niepomyślny obrót, a z czasem „zła się” z szerszym konfliktem znanym jako wojna o austriacką sukcesję (1741-1748), w której Brytyjczycy popierali Austrię przeciw Francji. Przemawiając potrafił najtrudniejsze sprawy przedstawić w prosty sposób. Dzięki uzyskanemu poparciu dworu (m.in. uwielbiającej jego rubaszny sposób bycia królowej Karoliny z Ansbachu, żony Jerzego II) i kontaktom z kupcami londyńskiej City, nie był tak podatny na naciski polityczne, jak wielu jego następców. Był taktowny; odmówił przyjęcia rezydencji na Downing Street jako osoba prywatna, lecz uznał ją za mieszkanie służbowe brytyjskiego premiera. Walpole był też bardzo uprzejmy, co przyznawali nawet jego przeciwnicy, jak polityk i pisarz Henry Fielding. Jednak władza Walpole’a wydawała się niekonstytucyjnie wielka nie tylko jego bezpośrednim przeciwnikom; stąd opozycjoniści drukowali liczne karykatury, pokazujące go jako kolosa na wzór kolosów rodyjskich (English Colossus). Jako kolosa przedstawiano też późniejszego (1762-1763) torysowskiego premiera Johna Stuarta, hrabiego Bute, starającego wzmocnić pozycję Jerzego III (pan. 1760-1820) wobec parlamentu.

Polityka Walpole’a była w dużym stopniu odpowiednikiem teorii politycznej (choć najwyżej półświadomą aplikacją), jaką rozwinął Bernard de Mandeville, holenderski filozof i ekonomista, z wykształcenia lekarz i syn lekarza urodzony w 1670 roku w Rotterdamie i osiedlony od 1690 roku w Wielkiej Brytanii. De Mandeville był autorem licznych memoriałów (na podstawie których rząd brytyjski m.in. podjął walkę z alkoholizmem) i utalentowanym poetą oraz oryginalnym myślicielem politycznym związanym z wigami, wśród których cieszył się ogromnym szacunkiem.



Bernard de Mandeville (1670-1730)

W swej pisanej wierszem bajce dla dorosłych z 1705 roku pod tytułem: *The Grumbling Hive or Knaves Turn'd Honest* („Brzęczący ul czyli łotry nawrócone”), znana też jako *The Fable of the Bees* :
Racjonalista.pl

Or, Private Vices, Publick Benefits („Bajka o pszczołach czyli Wady publiczne - zyski publiczne"), Mandeville postawił tezę, że ludzki egoizm może być najlepszym fundamentem porządku społecznego służącego wszystkim poddanym.

Mandeville wykracza tu poza moralność jednostki i ocenia stan kraju według stabilności i dostatku jaki jest jego udziałem. Holender był w pełni świadom niedoskonałości społecznych kraju w którym zamieszkał. Wielka Brytania tych lat istotnie mogła przypominać ul, w którym poddani „nie byli ani niewolnikami tyrańcy ani rządzili prawami dzięki demokracji" (...They were not Slaves to Tyranny, Nor ruled by Wild Democracy...) i których „królowie nie mogli czynić źle ponieważ ich prawo było ograniczone przez prawo" (...Their Power was circumscrib'd by Laws...) .

Prawo tego kraju-ula było dziurawe i omylne, a oszustwa i zbrodnie na porządku dziennym („...przeniknął wszystko duch kręactwa/Nie było fachu fachu bez matactwa/Więc powstawali adwokaci/bo mnogość sporów się opłaci..."), lecz choć wszędzie pełno było występku, cały kraj był rajem (Thus every Part was full of Vice, Yet the whole Mass a Paradiſe) . Kraj żył w pokoju, bo brak było cnót dosłownie wszędzie — także w wojsku — cnoty bohaterstwa („armia walczyła bo musiała"). Dopiero gdy zaczęto poszukiwać cnót ul, czyli kraj upadł, gdyż bez sporów i wad społeczeństwo nie mogło działać. Społeczeństwo rozpadło się, gdy naprawdę zaczęto egzekwować prawa, domagać się oddania długów (samobójstwa dłużników) i przestano zaciągać nowe (brak pracy dla prawników).

Pierwotnie „Bajka" ukazała się w 1705 roku jako *The Grumbling Hive* i była satyrą na świętoszkowatych przeciwników prowojennej faksji ks. Marlborough. Z czasem i kolejnymi wydaniem (m.in w 1714, 1729. W 1755 roku już dziewiąta edycja) tekst nabrał charakteru uniwersalnego. Wielu autorów „moralizujących" atakowało dzieło Mandeville'a. Czynili to Francis Hutcheson (1660-1739), biskup Dawn i Connor, który choć również wig widział sprawy inaczej, Archibald Campbell (1691-1756) w swej: Aretologia z 1728 roku i angielski duchowny John Brown (1715 — 1766) w swoim: Essay upon Shaftesbury's Characteristics (1751).

Mandeville zapoczątkował specyficzną tradycję filozoficzną — polityczną, do której przyznawał się przy końcu XVIII wieku Jeremy Bentham (1748-1832), który, podobnie jak Mandeville, był zainteresowany w utrzymaniu ładu społecznego na egoizmie i wątpił w istnienie interesu społeczności. Prawdziwa dla niego był jedynie suma interesów zbiorowych .Zafascynowany matematyczną metodą Helvetiusa Bentham próbował ująć całe zachowanie człowieka w zespół reguł podobnych matematycznym, a więc ustroj polityczny i wolność poddanych powinna się dopasować do tych reguł. Przypomina to próby Davida Hume'a (piewcy ludzkiej „wolnej woli") stworzenia religii naturalnej. Bentham analizował ludzkie słabości i namiętności i stworzył zasadę użyteczności , na której opiera się filozofia uylitaryzmu, lecz u Mandeville'a brak Benthamowskiego optymizmu cechującego prawdziwego inżyniera społecznego. Mandeville był także wynalazca pojęcia „podział pracy" (division of labour) , którego często używał potem Adam Smith.

Piotr Napierała

Urodzony w 1982r. w Poznaniu - historyk; zajmuje się myślą polityczną oświecenia i jego przeciwników i dyplomacją Francji i Anglii XVIII wieku, a także kwestiami związanymi z ustrojem państw (Niemcy, Szwecja, W. Brytania, Francja) w tej epoce.

[Pokaż inne teksty autora](#)

(Publikacja: 31-03-2011)

[Oryginał..](http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,1136) (<http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,1136>)

Contents Copyright © 2000-2011 Mariusz Agnosiewicz

Programing Copyright © 2001-2011 Michał Przech

Autorem portalu Racjonalista.pl jest Michał Przech, zwany niżej Autorem.
Właścicielami portalu są Mariusz Agnosiewicz oraz Autor.

Żadna część niniejszych opracowań nie może być wykorzystywana w celach komercyjnych, bez uprzedniej pisemnej zgody Właściciela, który zastrzega sobie niniejszym wszelkie prawa, przewidziane w przepisach szczególnych, oraz zgodnie z prawem cywilnym i handlowym,

w szczególności z tytułu praw autorskich, wynalazczych, znaków towarowych do tego portalu i jakiegokolwiek jego części.

Wszystkie strony tego portalu, wliczając w to strukturę katalogów, skrypty oraz inne programy komputerowe, zostały wytworzone i są administrowane przez Autora. Stanowią one wyłączną własność Właściciela. Właściciel zastrzega sobie prawo do okresowych modyfikacji zawartości tego portalu oraz opisu niniejszych Praw Autorskich bez uprzedniego powiadomienia. Jeżeli nie akceptujesz tej polityki możesz nie odwiedzać tego portalu i nie korzystać z jego zasobów.

Informacje zawarte na tym portalu przeznaczone są do użytku prywatnego osób odwiedzających te strony. Można je pobierać, drukować i przeglądać jedynie w celach informacyjnych, bez czerpania z tego tytułu korzyści finansowych lub pobierania wynagrodzenia w dowolnej formie. Modyfikacja zawartości stron oraz skryptów jest zabroniona. Niniejszym udziela się zgody na swobodne kopiowanie dokumentów portalu Racjonalista.pl tak w formie elektronicznej, jak i drukowanej, w celach innych niż handlowe, z zachowaniem tej informacji.

Plik PDF, który czytasz, może być rozpowszechniany jedynie w formie oryginalnej, w jakiej występuje na portalu. **Plik ten nie może być traktowany jako oficjalna lub oryginalna wersja tekstu, jaki prezentuje.**

Treść tego zapisu stosuje się do wersji zarówno polsko jak i angielskojęzycznych portalu pod domenami Racjonalista.pl, TheRationalist.eu.org oraz Neutrum.eu.org.

Wszelkie pytania prosimy kierować do redakcja@racjonalista.pl